

Nr 18.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504); given Stockholms slott den 19 januari 1940.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504).

GUSTAF.

Gustav Möller.

Förslag
till
Lag

om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504).

Häri genom förordnas, att 10, 11 och 14 §§¹⁾ luftskyddslagen den 11 juni 1937 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

10 §.

1 mom. Det åligger — — — lämna erforderligt biträde.

2 mom. Vill någon i enlighet med gällande plan för luftskyddet inom visst luftskyddsområde anordna skyddsrum inom fastighet eller byggnad eller del av fastighet eller byggnad, som tillhör eller innehaves av annan, må länsstyrelsen på framställning föreskriva, att tillfälle skall lämnas till utförande av arbete, som erfordras för ändamålet.

För skada och intrång, som förorsakas av skyddsrummets anordnande, skall, där ej åtgärden medför allenast ringa kostnad eller olägenhet, skälig ersättning lämnas. Kan överenskommelse om ersättning icke träffas, må den, som fordrar ersättning, väcka talan därom vid rätten i den ort, där fastigheten eller byggnaden är belägen.

Innan arbetet börjas, skall hos länsstyrelsen ställas pant eller borgen för ersättningens gäldande; dock skall vad sålunda stadgats icke gälla kronan.

3 mom. Finner länsstyrelsen annan åtgärd än i 2 mom. avses vara erforderlig för beredande av luftskydd, vare ägare eller innehavare av egendom, som av åtgärden beröres, pliktig att tåla åtgärden, såvida den för honom medför allenast ringa kostnad eller olägenhet.

11 §.

1 mom. Finner Konungen beträffande viss ort erforderligt, att inom orten inrättas skyddsrum, i vilka vid luftanfall skydd kan beredas åt personal, som har att leda eller fullgöra luftskyddstjänst berörande orten i dess helhet, åt personer, som omhändertagas vid hjälpplatser, eller åt vägfarande och andra, som uppehålla sig utomhus på allmänna platser, må Konungen ålägga vederbörande kommun att inom nämnda ort anordna dylika skyddsrum.

Konungen må ock, där det finnes nödigt, att invånarna inom viss ort äro försedda med gasmasker, ålägga kommunen att anskaffa och på betryggande sätt i lager förvara gasmasker, till det antal Konungen bestämmer, för den del av befolkningen, som icke är avsedd att fullgöra luftskyddstjänst.

¹⁾ Senaste lydelse se SFS 1939: 298.

2 mom. Kan med utförandet av luftskyddsåtgärd, som nedan sägs, icke utan äventyrande av luftskyddet anstå och betingar åtgärden icke oskäligen kostnad, må länsstyrelsen ålägga kommun:

att inom kommunens anläggningar och inrättningar vidtaga erforderliga åtgärder för att varna personalen, då luften faller hotar;

att verkställa sådana anordningar beträffande gatubelysningen, som erfordras för att åstadkomma mörkläggning inom kommunen;

att i den mån det lämpligen kan ske genomföra nödiga skydds- och reservanordningar för att säkerställa driften vid kommunens tekniska verk;

att vidtaga erforderliga skyddsanordningar för driftspersonalen vid nämnda verk; samt

att sörja för utbildning och övning av sådan hos kommunen anställd personal, som i följd av sin anställning är avsedd att fullgöra luftskyddstjänst.

Det åligger därjämte kommun att på betryggande sätt förvara den för luftskyddstjänsten inom vederbörande luftskyddsområde avsedda gasskyddsmaterielen.

3 mom. Annan ägare eller innehavare av viss anläggning eller inrättning än kommun må av Konungen åläggas att med avseende å driften vid anläggningen eller inrättningen vidtaga sådan åtgärd, som icke utan äventyrande av luftskyddet kan anstå och icke för ägaren eller innehavaren medför oskäligen kostnad.

4 mom. Ägare eller innehavare av fastighet eller annan egendom, för vilken luftskyddsplan uppgjorts, vare skyldig att anskaffa och underhålla sådan brandredskap, som länsstyrelsen prövar erforderlig för fastighetens eller egendomens behov.

5 mom. Om skyldighet i vissa fall för ägare av anläggning, inrättning eller byggnad att anordna skyddsrum gäller vad därom särskilt stadgas.

14 §.

Den som åsidosätter bestämmelse i 10 eller 11 § eller föreskrift eller åläggande, som där avses, må av länsstyrelsen föreläggas lämpligt vite. Länsstyrelsen äge ock lämna erforderlig handräckning eller ombesörja föreskriven åtgärd samt uttaga kostnaden därför av den försumlige.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 19 januari 1940.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, försvars- och finansdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, vissa spörsmål rörande *lagstiftning om skyldighet för kommuner att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål m. m.* samt anför:

Sedan åtskillig tid hava spörsmålen om vidtagandet av åtgärder för att till skapa erforderliga skyddsrum samt för att förse civilbefolkningen med gas-skyddsutrustning varit aktuella. Jag vill nu upptaga dem var för sig till behandling.

Inrättande av skyddsrum för luftskyddsändamål.

Gällande bestämmelser.

Författningsbestämmelser.

Luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504, ändr. nr 298/1939) innehåller i 7—12 §§ stadganden om luftskyddets förberedande. Skyldighet att inrätta skyddsrum finnes däri icke direkt föreskriven. Dock stadgas i 11 § 1 mom. första stycket bland åtgärder, vilka länsstyrelse såsom ledare av luftskyddet inom länet kan ålägga kommun, skyldighet att vidtaga erforderliga skyddsanordningar för driftspersonalen vid kommunens tekniska verk; till sådana anordningar synes även skyddsrum kunna räknas. Förutsättning för ett dylikt åläggande är emellertid, att med utförandet av sådan luftskyddsåtgärd icke utan äventyrande av luftskyddet kan anstå samt att åtgärden icke betingar oskäligen kostnad. Stadganden, som ej hava avseende å kommunerna, äro ännu knapphändigare. I 10 § 2 mom. föreskrives sålunda, att ägare eller innehavare av anläggning, inrättning, fastighet eller annan egendom, som beröres av luftskyddets planläggning, är pliktig att med avseende å egendomen tåla åtgärd, som av länsstyrelsen provas erforderlig för beredande av luftskydd, såvida åtgärden för honom medför allenast ringa kostnad eller olägenhet. Om än anordnande av skyddsrum formellt går in härunder och lagrummet därför är tillämpligt i fråga om tålande av att skyddsrum inrättas, torde dock sådan åtgärd knappast hava avsetts; man synes närmast hava tänkt på anbringande av alarmanordningar och dylikt. — I fråga om luftskyddslagen torde

även böra omnämnas föreskrifterna i 8 § att det åligger länsstyrelsen att med ledning av luftskyddsinspektionens anvisningar meddela erforderliga bestämmelser om planläggningen av luftskyddet inom länets olika delar samt i 9 § att luftskyddschefen skall uppgöra plan för luftskyddet samt i övrigt förbereda dess genomförande inom luftskyddsområdet. Bestämmelserna i 8 och 9 §§ hava givetvis avseende även å inrättandet av skyddsrum. Att uppmärksamma är vidare stadgandet i 13 § första stycket, enligt vilket Konungen, om riket befinner sig i krig eller krigsfara, äger förordna, att riket eller del därav skall försättas i luftskyddstillstånd och att planerna för luftskyddet helt eller delvis skola verkställas. — Enligt 14 § må den, som åsidosätter bestämmelse i 10 § eller åläggande, som meddelats enligt 11 §, av länsstyrelsen föreläggas lämpligt vite. Fullgöres ej åläggande, som nyss är sagt, äger länsstyrelsen ock ombesörja åtgärden samt uttaga kostnaden för densamma av den försumlige.

Jämlikt 2 § luftskyddskungörelsen den 10 juni 1938 (nr 307, ändr. 801/1939) bör vid luftskyddets förberedande övervägas, bland annat, i vad mån planläggningen av detsamma skall omfatta byggnadstekniska åtgärder ävensom andra åtgärder för beredande av kollektivt skydd mot verkningar av bomber och stridsgaser. Det må nämnas, att i 2 § luftskyddskungörelsen skillnad göres mellan tre olika slag av luftskydd, nämligen *allmänt luftskydd* eller åtgärder, som avse ett samhälle i dess helhet, *industriluftskydd* eller åtgärder beträffande särskilda anläggningar och företag samt *enskilt luftskydd*, vilket beskrives såsom åtgärder i övrigt för beredande av luftskydd. I anslutning till denna uppdelning bruka skyddsrum för ändamål, som äga samband med det allmänna luftskyddet, benämnas allmänna skyddsrum, medan för övriga skyddsrum användes termen enskilda skyddsrum. De allmänna skyddsrummen uppdelas i sin tur i centraler för luftskyddsledningen, skyddsrum för luftskyddspersonal i övrigt, skyddsrum för hjälpplatser och skyddsrum för gatutrafikanter, vilka sistnämnda även benämnas offentliga skyddsrum. — Beträffande innehållet i luftskyddskungörelsen må slutligen även erinras därom, att föreskrift lämnas, att uppgjorda luftskyddsplaner skola granskas av länsstyrelsen. Vad länsstyrelsen därvid har att iakttaga anges närmare i 7 och 8 §§ i kungörelsen.

För frågan om inrättandet av skyddsrum äro vidare vissa bestämmelser i lagen den 31 mars 1938 (nr 90, ändr. 294/1939) om förfoganderätt för luftskyddets behov av betydelse. Dessa bestämmelser äga emellertid tillämpning allenast då luftskyddstillstånd är rådande. 4 § innehåller i 1 mom. föreskrift därom, att ägare eller innehavare av anläggning, inrättning, fastighet eller annan egendom, för vilken luftskyddsplan uppgjorts eller luftskydd eljest erfordras, är pliktig att tåla eller vidtaga de åtgärder med avseende å egendomen ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för luftskyddets genomförande. Underlåter någon att vidtaga åtgärd, som avses i 4 § 1 mom., äger länsstyrelsen enligt 2 mom. i samma paragraf ombesörja åtgärden; kostnaden härför må, efter prövning av domstolen i den ort, där åtgärden ägt rum, uttagas av den försumlige, i den mån han icke på grund av stadgande i luftskyddsförfogandelagen eller eljest är berättigad till ersättning för åtgärden. Har åtgärd vid-

tagits, varom i 4 § 1 mom. sägs, må enligt 5 § 1 mom. ersättning, efter vad som finnes skäligt, av kronan lämnas för den kostnad ägaren eller innehavaren i följd därav fått vidkännas. Avser åtgärden huvudsakligen beredande av skydd för viss egendom eller dess ägare eller innehavare eller för personer, som vid den tid, då luftskyddstillstånd inträdde, bodde eller vistades inom egendomen eller eljest nyttjade denna, utgår emellertid enligt 5 § 3 mom. ersättning allenast om och i den mån det med avseende å storleken av kostnad eller skada, som föranledes av åtgärden, samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

Allmänna bestämmelser om skyldighet för kommun att inrätta skyddsrum finnas icke i gällande författningar.

Bestämmelser om statsbidrag.

Vid 1937—1939 års lagtima riksdagar har för budgetåren 1937/38, 1938/39 och 1939/40 under femte huvudtiteln, rubriken »Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum» anvisats reservationsanslag å tillhoppa 500,000 kronor. Bidrag hava i främsta rummet varit avsedda att tillgodose behovet av ledningscentraler, skyddsrum för aktiv personal och hjälplatser, men bidrag skulle, i den mån anslagen lämnade tillgång därtill, kunna erhållas även till inrättande av skyddsrum för allmänheten. Under de två förstnämnda budgetåren utgingo bidrag endast för anordnande av skyddsrum i redan uppförda byggnader. Enligt de för budgetåret 1939/40 gällande föreskrifterna kunna bidrag utgå oberoende av om man avser att utnyttja äldre byggnader eller att i annan ordning tillgodose behovet, då det gäller anordnande av skyddsrum för ledningscentraler och den aktiva personalen till ur luftskyddssynpunkt viktiga kommuner samt då fråga är om skyddsrum för civilbefolkningen, i den mån det gäller kommuner med svag ekonomisk ställning. Bidragen hava utgått med, i princip, $\frac{2}{3}$ av kostnaderna.

På framställning av Kungl. Maj:t har även urtima riksdagen 1939 beviljat avsevärda belopp för budgetåret 1939/40 för anordnande av skyddsrum. Sålunda har under rubriken »Civilt luftskydd: Bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum» — avseende statsbidrag med $\frac{2}{3}$ av kostnaderna för anordnandet av ledningscentraler, skyddsrum för aktiv personal och för hjälplatser ävensom skyddsrum i hamnarna — beviljats ett reservationsanslag å 4,300,000 kronor. Anslag för statsbidrag till inrättande av skyddsrum för allmänheten har däremot icke begärts av Kungl. Maj:t. Under behandlingen av nyssnämnda ärende har emellertid av såväl föredragande departementschefen som riksdagen framhållits, att blivande bestämmelser i ämnet borde få retroaktiv karaktär. — Under rubriken »Bidrag till enskilda järnvägar för anordnande av vissa skyddsrum» har anvisats ett reservationsanslag å 500,000 kronor. Härvid avses statsanslag med $\frac{2}{3}$ av kostnaderna för dylika anläggningar. Att märka är vidare, att anslag avses ifrågakomma endast beträffande orter, som ur försvars- eller folkförsörjningssynpunkt äro särskilt betydelsefulla.

Det må slutligen anmärkas, att åtgärder även vidtagits för anordnande av skyddsrum i vissa staten tillhöriga fastigheter.

Bestämmelser om skyddsrum i främmande länder.

En redogörelse för det civila luftskyddet i främmande länder lämnades på sin tid å sid. 19—37 i civila luftskyddsutredningens betänkande den 21 december 1936 (statens off. utredn. 1936: 57). Utvecklingen på ifrågavarande område sker emellertid synnerligen hastigt och en mängd nya bestämmelser har därefter tillkommit. En i möjligaste mån aktuell redogörelse för gällande stadganden har givits å sid. 24—28 i 1939 års luftskyddsutrednings i det följande närmare behandlade betänkande den 20 december 1939 (statens off. utredn. 1939: 42). Till ifrågavarande två redogörelser anhåller jag att få hänvisa.

Förslag och framställningar rörande åtgärder för inrättande av skyddsrum.

Civila luftskyddsutredningen uttalade i sitt förut omnämnda betänkande den 21 december 1936 såsom sin uppfattning, att skyddsrum vore ett värdefullt medel för befolkningens skyddande mot luftanfall. Samtidigt förklarade sig emellertid utredningen anse, att åtgärder för inrättande av skyddsrum som regel icke behövde utföras under fredstid utan kunde, om de förberetts på tillfredsställande sätt, uppskjutas till dess faran stode för dörren. Beträffande skyddsrum för luftskyddsledningen och den aktiva personalen i övrigt vore det likväl av vikt, att erforderliga byggnadstekniska åtgärder skedde redan i fredstid. Även i fråga om de skyddsrum, som i övrigt planerades, vore det synnerligen önskvärt, att mera tidsödande arbeten komme till utförande i fredstid. Kostnaderna för det byggnadstekniska luftskyddets genomförande vore dock av sådan storleksordning, att man ej syntes kunna införa generella bestämmelser, varigenom kommuner eller enskilda ålades att bestrida dessa utgifter. Det torde därför i det stora hela få ankomma på ägaren eller innehavaren av en fastighet att frivilligt sörja för att skyddsrum inrättades. Förutseende fastighetsägare, särskilt industriföretag, torde komma att i icke ringa utsträckning inrätta skyddsrum i sina fastigheter. Inrättandet av centraler för den lokala luftskyddsledningen, skyddsrum för aktiv personal i övrigt, skyddsrum för hjälpplatser och offentliga skyddsrum (för gatutrafikanter) syntes dock lämpligen kunna uppmuntras genom att staten lämnade kommunerna bidrag till åtgärder därför. Bidragens storlek syntes kunna bestämmas till $\frac{2}{3}$ av byggnadskostnaden.

I vissa yttranden över civila luftskyddsutredningens betänkande gjordes gällande, att staten borde i högre grad än utredningen föreslagit bidraga till kostnaderna för inrättande av skyddsrum.

Vid luftskyddslagens tillkomst inflöt emellertid däri — i 11 § — allenast den bestämmelsen, att ägare eller innehavare av anläggning, inrättning, fastighet eller annan egendom, som berördes av luftskyddets planläggning, skulle vara pliktig att med avseende å egendomen tåla åtgärd, som av länsstyrelsen prövades erforderlig för beredande av luftskydd och som för

honom icke medförde kostnad eller olägenhet. Erinras må vidare, att i den år 1938 antagna luftskyddsförordningens bestämmelser intogs av betydelse i förevarande hänseende. Jag åsyftar härvid de stadganden i denna lags 4 §, för vilka redogörelse lämnats i det föregående.

Civila luftskyddsutredningen hade med hänsyn till ekonomiska skäl icke ansett sig kunna föreslå några bestämmelser om anordnande i fredstid av *enskilda skyddsrum* i befintliga byggnader. Beträffande dylika byggnader förordade utredningen i stället, att planläggning skulle ske för sådana skyddsåtgärder, som kunde genomföras vid luftskyddstillstånd. Med avseende å nybyggnader borde däremot enligt utredningens uppfattning meddelas bestämmelser, som i utsatta orter gjorde inrättande av skyddsrum obligatoriskt. Under återopande av vad utredningen sålunda anført hemställde luftskyddsinspektionen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 10 september 1937, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om sådan revision av gällande bestämmelser å stadsplane- och byggnadslagstiftningens område, att behovet av luftskydd kunde tillgodoses vid uppförande av nya byggnader eller ombyggnad av äldre sådana.

Med anledning därav uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att i samråd med luftskyddsinspektionen utarbete och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag i ämnet. Byggnadsstyrelsen överlämnade därefter den 19 september 1938 till Kungl. Maj:t en promemoria i frågan, varvid fanns fogat, bland annat, ett förslag till lag om byggnadstekniskt luftskydd, enligt vilket inrättandet av skyddsrum i viss utsträckning skulle göras obligatoriskt vid nybyggnads- och därmed jämförliga ombyggnadsföretag inom vissa av Kungl. Maj:t bestämda orter.

Byggnadsstyrelsens förslag gjordes till föremål för ett vidlyftigt remissförfarande, varunder olika meningar rörande lämpligheten av detsamma kommo till uttryck. En redogörelse härför återfinnes å sid. 32—33 i 1939 års luftskyddsutrednings förut omförmälda betänkande. Förslaget har hitintills icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Vad angår *allmänna skyddsrum* framlade luftskyddsinspektionen i en den 16 december 1938 till Kungl. Maj:t avlämnad promemoria förslag till vissa ändringar i luftskyddslagen, innebärande, bland annat, att kommun efter framställning av luftskyddschef skulle vara pliktig att anordna skyddsrum för den lokala luftskyddsledningen och övrig för det allmänna luftskyddet erforderlig personal ävensom för hjälplatser, under förutsättning dock, att staten bidroge med två tredjedelar av kostnaden. I promemorian anfördes, att stor oklarhet rådde om kommunernas skyldighet att medverka vid luftskyddets förberedande i fredstid och om den rätta fördelningen av kostnaderna emellan stat och kommun. Det syntes därför angeläget, att en lagstiftning komme till stånd, som så klart som möjligt utsade, vilka skyldigheter som åvilade kommunerna i det ifrågavarande avseendet. Yttranden över luftskyddsinspektionens förslag avgåvos — förutom av länsstyrelserna och

vissa andra statliga myndigheter — jämväl av åtskilliga kommuner och sammanslutningar. Det förslag, för vilket redogörelse nyss lämnades, tillstyrktes därvid eller lämnades i huvudsak utan erinran av 17 länsstyrelser, 35 städer, 14 köpingar, 4 municipalsamhällen samt 33 landskommuner och svenska landskommunernas förbund. Å andra sidan anförde några kommuner, att kommun ej lämpligen borde kunna förpliktas bygga skyddsrum med mindre staten samtidigt åtog sig ansvaret för samtliga med företaget förenade kostnader. Från vissa håll anmärktes, att i förslaget borde hava upptagits även bestämmelse om skyldighet för kommunerna att inrätta skyddsrum för gatutrafikanter. Uttalanden av sådan innebörd gjordes av chefen för försvarsstaben, överståthållarämbetet, fyra andra länsstyrelser, stadskollegiet i Stockholm, stadsfullmäktige i Göteborg och svenska stadsförbundet.

Med anledning av luftskyddsinspektionens framställning vidtogos vid 1939 års lagtima riksdag vissa ändringar i luftskyddslagen, bland annat beträffande 10 och 11 §§, vilka därvid erhöles den utformning, som framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen för gällande författningsbestämmelser. Beträffande skyldigheten att anordna skyddsrum anfördes emellertid i propositionen i ämnet (nr 274/1939), att bestämmelser därom syntes vara av den art, att de icke lämpligen kunde behandlas för sig utan i samband med åtskilliga andra aktuella spörsmål rörande anordningar för tillskapandet av skyddsrum för olika ändamål. Dessa spörsmål tarvade ytterligare överväganden.

Från 1939 års lagtima riksdag är vidare att nämna, att det i två motioner (I: 152 och II: 191) hemställdes, bland annat, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt reglering i luftskyddslagen av kommuners och enskildas skyldighet att medverka vid luftskyddets förberedande, innefattande jämväl frågan om fördelningen av kostnaderna för allmänna skyddsrum. I skrivelse den 15 april 1939, nr 5, uttalade riksdagen under punkten 179, att riksdagen funne det vara av vikt, att frågan om fördelningen av kostnaderna för anordnandet av allmänna skyddsrum genom Kungl. Maj:ts försorg underkastades förnyad prövning. Riksdagen hemställde därför, att Kungl. Maj:t måtte taga denna fråga under förnyat övervägande och för 1940 års riksdag framlägga det förslag, vartill prövningen kunde föranleda.

Den 30 juni 1939 begärde och erhöles chefen för socialdepartementet Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla högst fem sakkunniga för att verkställa utredning — förutom beträffande gasskyddsutrustning för den civila befolkningen — i fråga om grunderna för statsbidrag till kommuner för anordnande av skyddsrum och därmed sammanhängande spörsmål. Härvid yttrade föredragande departementschefen, statsrådet Forslund, bland annat, att de anslag, som anvisats för anordnande av luftskyddsrum, i första hand avsetts för att bereda skyddsrum för den aktiva luftskyddspersonalen, varvid man utgått från att initiativet till inrättandet av dylika skyddsrum skulle tagas av respektive kommuner. Gällande grunder för statsbidrags utgående ledes emellertid på åtskilliga punkter av en viss oklarhet, varför desamma med led-

ning av den erfarenhet, som förvärvats, borde bliva föremål för en allmän granskning och därefter förslag till närmare bestämmelser i ämnet utarbetas. Därvid borde ej blott beaktas fördelningen av kostnaderna för skyddsrummen utan även de förutsättningar, under vilka statsbidrag borde utgå, samt andra dithörande frågor, bland annat spørsmålet om införande av förpliktelse för kommunerna att anordna skyddsrum av ifrågavarande slag.

Vad åter anginge frågan om skyddsrum för civilbefolkningen i övrigt, syntes det enligt departementschefens åsikt icke kunna ifrågasättas, att staten skulle åtaga sig ansvaret för att dylika skyddsrum bleve inrättade ens i orter, som kunde befaras vara särskilt utsatta för risken att drabbas av luftanfall. De huvudsakliga kostnaderna måste därvidlag bäras av kommunerna och enskilda. Det borde emellertid undersökas, i vad mån statsbidrag i vissa fall borde givas även för åtgärder av senast behandlade natur.

Sakkunniga tillkallades därefter den 11 juli 1939.¹ De antogo benämningen »1939 års luftskyddsutredning».

Under tiden efter de sakkunnigas tillsättande hava ytterligare framställningar i ämnet förekommit.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 september 1939 föreslog luftskyddsinspektionen, att byggnadsstyrelsens förslag till lag om byggnadstekniskt luftskydd måtte med viss ändring läggas till grund för lagstiftning. Vidare föreslog inspektionen, att i särskild lag skulle meddelas bestämmelser om provisoriska byggnadstekniska luftskyddsåtgärder i befintliga byggnader. — Denna luftskyddsinspektionens skrivelse överlämnades till 1939 års luftskyddsutredning.

Den 12 oktober 1939 anförde överståthållarämbetet i skrivelse till Kungl. Maj:t, bland annat — efter att hava redogjort för innehållet i 4 § 1 mom. luftskyddsföfogandelagen samt erinrat därom, att nämnda stadgande jämlikt lagens 1 § ägde tillämpning allenast då luftskyddstillstånd vore rådande — att det vore av väsentlig betydelse för genomförandet av byggnadstekniska luftskyddsåtgärder, att anbefallandet av luftskyddstillstånd i denna del icke uppskötes. Med anledning härav hemställdes, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att Stockholms luftskyddsområde skulle försättas i luftskyddstillstånd, såvitt anginge genomförandet av nämnda åtgärder. Överståthållarämbetets skrivelse, vilken är av hemlig natur, torde böra tillställas riksdagens vederbörande utskott.

Därefter anförde 1939 års luftskyddsutredning i skrivelse den 8 december 1939, att utredningen ville bringa till Kungl. Maj:ts kännedom, att utredningsuppdraget fortskridit så långt, att betänkande beräknades kunna bliva avlämnat före månadens utgång. Efter en redogörelse för

¹) Till sakkunniga utsågos generallotsdirektören T. P. J. Petersson, tillika ordförande, samt ledamöterna av riksdagens andra kammare redaktören K. A. E. Bergström, riksgäldsfullmäktigen K. H. Magnusson och lantbrukaren C. G. Närlinge ävensom luftskyddsinspektören A. F. Zetterquist. Bergström har sedermera den 18 november 1939 entledigats från uppdraget.

utredningens blivande förslag i huvudsak, såvitt anginge frågan om byggande av skyddsrum, framhöll utredningen, att det efter den senaste tidens utrikespolitiska händelser syntes angeläget, att, i den mån det ej redan skett, byggandet av allmänna och enskilda skyddsrum utan dröjsmål igångsattes i åtminstone de orter inom riket, vilka vore att anse såsom i händelse av krig särskilt utsatta för luftanfall. Efter att hava framhållit, dels att man i nuvarande läge icke vore betjänt av att endast sätta luftskydds-föfogandelagen i tillämpning, bland annat när den icke beredde erforderliga tvångsmedel för att förmå kommunerna att bygga allmänna skyddsrum, dels ock att behandlingen av utredningens slutliga förslag kunde väntas taga åtskillig tid, ifrågasatte utredningen, huruvida icke Kungl. Maj:t borde, i avvaktan på att lagstiftning bleve genomförd, utverka riksdagens bemyndigande att utfärda bestämmelser om byggande av offentliga och enskilda skyddsrum i huvudsaklig överensstämmelse med utredningens blivande förslag.

I skrivelse den 8 december 1939 hemställde även luftskyddsinspektionen om omedelbara åtgärder för anordnande av skyddsrum. Vid denna skrivelse funnos fogade vissa statistiska uppgifter angående den dittills bedrivna skyddsrumbyggnadsverksamheten. Samma dag avgav chefen för försvarsstaben en skrivelse i enahanda syfte. Dessa båda skrivelser, vilka äro av hemlig natur, torde böra tillställas riksdagens vederbörande utskott.

Den 20 december 1939 avlämnade 1939 års luftskyddsutredning det förut omnämnda betänkandet med utredning och förslag angående civilbefolkningens förseende med gasmasker samt inrättande av skyddsrum för luftskyddsändamål (statens off. utredn. 1939: 42).

Över betänkandet hava utlåtanden omedelbart inforrats från luftskyddsinspektionen, chefen för försvarsstaben, försvarsväsendets kemiska anstalt, medicinalstyrelsen, statskontoret, byggnadsstyrelsen, armé-, marin- och flygförvaltningarna, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt överståthållarämbetet och länsstyrelserna i länen. Tillfälle att avgiva yttrande över betänkandet har lämnats åt stadsfullmäktige i Stockholm, Göteborg, Malmö, Borås, Gävle, Sundsvall och Kalmar, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet, Sveriges fastighetsägareförbund, Stockholms fastighetsägareförening, hyresgästernas riksförbund, hyresgästernas sparkasse- och byggnadsföreningars riksförbund u. p. a., Sveriges industriförbund, svenska kommunal-tekniska föreningen, föreningen Sveriges stadsarkitekter, svenska arkitekters riksförbund och svenska teknologföreningen. Remissvaren hava angivits skola vara avgivna före den 15 januari 1940.

Yttranden hava hitintills avgivits av förutnämnda myndigheter och sammanslutningar med undantag av länsstyrelserna i Gotlands, Skaraborgs och Örebro län, svenska landskommunernas förbund, svenska landstingsförbundet, svenska arkitekters riksförbund samt stadsfullmäktige i Stockholm, Göteborg, Borås, Sundsvall och Gävle. Vid yttranden av länsstyrelserna hava i åtskilliga fall fogats yttranden av luftskyddschefer, försvarsassistenter, kommunala

myndigheter, fastighetsägareföreningar m. fl. — Sedan samtliga remissvar ingått, torde de böra överlämnas till riksdagens vederbörande utskott.

1939 års luftskyddsutrednings förslag.

Författningsförslagen.

I nyssnämnda betänkande har utredningen framlagt fem författningsförslag, nämligen förslag till:

- 1) lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504);
- 2) kungörelse om försäljning av folkgasmasker;
- 3) kungörelse om ändring i vissa delar av luftskyddskungörelsen den 10 juni 1938 (nr 307);
- 4) lag om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål; samt
- 5) kungörelse om statsbidrag till inrättande av skyddsrum för luftskyddsändamål.

Nämnda författningsförslag torde såsom bilagor (*Bilagor 2—6*) få fogas till statsrådsprotokollet i förevarande ärende.

Jag vill nu i överensstämmelse med den uppdelning av föreliggande ämnen, vilken inledningsvis omnämnts, närmast lämna redogörelse för utredningens förslag såvitt angår inrättande av skyddsrum för luftskyddsändamål.

Värdet av skyddsrum.

Luftskyddsutredningen framhåller inledningsvis, att händelser numera inträffat, som göra det möjligt att med större säkerhet än tidigare — t. ex. vid tidpunkten för avlämnandet av civila luftskyddsutredningens betänkande — bedöma värdet av skyddsrum såsom medel för civilbefolkningens skyddande mot verkningarna av luftanfall. Härom anföres bland annat:

Under inbördeskriget i Spanien blevo ett stort antal städer och andra samhällen utsatta för upprepade bombardemang från luften. De erfarenheter, som därvid gjordes, giva närmast vid handen, att skyddsrum böra tillmätas större betydelse än man tidigare räknat med. Det lär visserligen hava befunnits omöjligt att annat än i begränsad omfattning inrätta fullträffsäkra skyddsrum, men å andra sidan har nyttan av s. k. normalskyddsrum, vilka skydda mot splitter och husras, visat sig vara synnerligen stor. Enligt uppgifter i tillgänglig litteratur hava källare med välvt tegeltak lämnat gott skydd mot splitter och i allmänhet förblivit oskadda även om huset i övrigt störtat in till följd av ett bombnedslag i annan del av huset eller i dess närhet. Dylika källare uppgivas hava räddat tusentals liv. Till närmare belysande av frågan om skyddsrummens betydelse må ur litteraturen anföras följande exempel: Vid två anfall över staden Castellon, vilken var väl försedd med skyddsrum, fälldes sammanlagt 630 bomber. Därvid förstördes 61 byggnader, varibland ett sjukhus, men det oaktat uppgick antalet dödade endast till sex. I Barcelona, där tillgången till skyddsrum var mindre god, blevo å andra sidan under tre anfall, vid vilka 170 bomber fälldes efter tyst anflygning, icke mindre än 912 personer dödade. Vidare må nämnas, att husras såsom följd av bombnedslag i en gata varit jämförelsevis ovanliga, medan däremot vid dylika nedslag människor, som uppehållit sig på gatan, ofta

kommit till skada, även om de befunnit sig på icke obetydligt avstånd från nedslagsplatsen.

Byggande av allmänna skyddsrum.

Beträffande spørsmålet om införande av förpliktelse för kommunerna att anordna allmänna skyddsrum förklarar utredningen, att den efter att hava införskaffat upplysningar rörande frågan, i vilken omfattning allmänna skyddsrum hittills blivit inrättade, kommit till den uppfattningen, att Kungl. Maj:t borde bemyndigas att ålägga kommun att i enlighet med gällande plan för luftskyddet redan i fredstid anordna dylika skyddsrum. Att därvid göra skillnad mellan olika slag av skyddsrum syntes icke motiverat. Visserligen torde det ligga större vikt uppå att skyddsrum inrättades för luftskyddspersonal än för gatutrafikanter, men utredningen ville för sin del understryka behovet av skyddsrum jämväl för sistnämnda ändamål. Stadgande om befogenhet för Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter om inrättande av allmänna skyddsrum hade upptagits i förslag till ett nytt 1 mom. i 11 § luftskyddslagen. Utredningen avsåge, att nämnda stadgande skulle kompletteras med bestämmelser om rätt för kommuner, som förpliktades bygga skyddsrum, att erhålla statsbidrag till kostnaderna därför.

Beträffande den närmare innebörden av förslaget till ändring av 11 § anför utredningen följande:

Det nya 1 mom. består av två stycken. I första stycket behandlas frågan om inrättandet av allmänna skyddsrum. Utredningen erinrar om att dessa brukade uppdelas i fyra grupper, vilka enligt vedertagen terminologi benämndes centraler för den lokala luftskyddsledningen, skyddsrum för luftskyddspersonal i övrigt, skyddsrum för hjälplatser och offentliga skyddsrum. Det kunde enligt utredningens åsikt ifrågasättas att vid angivandet av vilka slags skyddsrum, som kommun skulle kunna åläggas bygga, begagna de sålunda vedertagna benämningarna. Då dessa icke vore fullt otvetydiga, hade det emellertid syntes utredningen lämpligare att i lagtexten använda andra uttryck av motsvarande innebörd.

I 1 mom. andra stycket hava upptagits bestämmelser rörande skyldighet för kommuner att anskaffa och förvara gasmasker.

Beträffande 2—5 mom. i utredningens förslag anför utredningen följande:

2 mom. är lika med nuvarande 1 mom. med det undantag endast, att sista stycket undergått en mindre redaktionell jämkning. — 3 mom. är lika med nuvarande 2 mom. och 4 mom. lika med nuvarande 3 mom. — I 5 mom. lämnas hänvisning till de lagar om byggnadstekniskt luftskydd och om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål, vilka utredningen förutsätter skola utfärdas.

Anordnande av enskilda skyddsrum.

Utredningen förklarar sig vidare hava kommit till den uppfattningen, att tvingande bestämmelser om anordnande av enskilda skyddsrum numera borde meddelas. Erfarenheten hade visat, att man icke kunde räkna med att erforderligt antal skyddsrum skulle komma till stånd på frivillighetens väg.

Utredningen förordade därför, att förslag i huvudsaklig överensstämmelse

med det av byggnadsstyrelsen upprättade förslaget till lag om byggnadstekniskt luftskydd måtte föreläggas riksdagen. Vidare framlade utredningen, såsom förut nämnts, förslag till lag om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål.

Då jag efter samråd med chefen för justitiedepartementet funnit bestämmelser om skyldighet att anordna enskilda skyddsrum böra sammanföras i en författning, utarbetad på grundval av nyssnämnda båda lagförslag, har redogörelse för motiveringen till 1939 års luftskyddsutrednings sistberörda lagförslag icke ansetts böra lämnas i förevarande sammanhang.

Plikt att tåla åtgärder för inrättande av skyddsrum.

Utredningen framhåller, att vid inrättande av skyddsrum för gatutrafikanter borde iakttagas, att skyddsrummen förlades till sådana platser, där livligare samfärdsel ägde rum. För att detta skulle låta sig göra torde det ej sällan bliva nödvändigt att källarutrymmen inom privata byggnader toges i anspråk för ändamålet. Även eljest syntes det kunna inträffa, att ett allmänt skyddsrum måste föreläggas till en fastighet, som icke tillhörde vederbörande kommun. Kommunen vore då hänvisad till att genom förhandlingar söka utverka fastighetsägarens medgivande att få disponera de erforderliga utrymmena. Skulle fastighetsägaren vägra att lämna sitt tillstånd eller uppställa orimliga ersättningskrav, stode som regel intet tvångsmedel kommunen till buds. Utredningen erinrar dock om bestämmelserna i 10 § 2 mom. luftskyddslagen men framhåller, att nämnda lagrum ej alltid torde kunna tillämpas, när fråga vore om inrättande av allmänt skyddsrum.

Vidare påpekar utredningen, att motsvarande svårigheter kunde uppstå, då det vore fråga om att inrätta enskilda skyddsrum, samt anför härom:

Det kan stundom vara önskvärt, att ett skyddsrum, som skall avses för en viss anläggning eller byggnad, får föreläggas till en angränsande fastighet. Möjligheten härtill är emellertid, i den mån icke förenämnda lagrum äger tillämpning, beroende av grannens samtycke. Även om intrång i annans äganderätt icke behöver ifrågakomma, kunna för övrigt hinder möta mot att vidtaga åtgärder för inrättande av skyddsrum. Det lär ej sällan kunna inträffa, att om ägaren av ett hyreshus vill inreda skyddsrum i källaren, han därvid nödgas taga i anspråk en lokal, som är uthyrd. För sådana fall gäller väl som regel, att den skada, som drabbar hyresgästen, är att anse såsom ringa och att han följaktligen är pliktig tåla, att skyddsrummet inrättas, men undantagsfall kunna förekomma, då på grund av motstånd från hyresgästens sida hinder möter mot inrättande av skyddsrum.

Utredningen betonar, att, med hänsyn till vikten av att skyddsrum bleve inrättade, åtgärder borde vidtagas i syfte att undanröja svårigheter. För dem, som önskade anordna skyddsrum inom utrymmen, vilka tillhörde eller innehades av annan, torde rätt böra tillskapas att tvångsvis taga utrymmena i anspråk, även om den skada, som föranleddes därav, icke — vilket är förutsättningen i 10 § 2 mom. luftskyddslagen — kunde betraktas såsom ringa. För åtnjutande av denna rätt torde böra uppställas det villkor, att skälig ersättning lämnades för skada och intrång.

Det kunde enligt utredningens åsikt ifrågasättas att i nyss angivna syfte upptaga inrättandet av skyddsrum bland de ändamål, för vilka expropriation skulle få äga rum. Expropriationsförfarandet vore emellertid tidsödande; det vore därjämte förenat med jämförelsevis betydande kostnader. Det syntes därför berättigat, att för det fall, varom nu vore fråga, tillgripa ett enklare förfarande. Den skada, som förorsakades av åtgärder för inrättande av skyddsrum, vore nämligen i allmänhet av övergående natur.

Utredningen erinrar härefter om bestämmelserna i 71 och 72 §§ expropriationslagen rörande förundersökning för expropriation samt anför om dessa bestämmelser:

Bestämmelserna innebära, att därest någon såsom förberedelse för ansökning om rätt till expropriation vill upprätta karta över fastighet eller eljest verkställa förundersökning därå, länsstyrelsen äger föreskriva, att erforderligt tillträde till fastigheten skall lämnas. Länsstyrelsen äger likaledes medgiva, att träd må fällas i för undersökningen erforderlig omfattning. För den skada, som förorsakas av undersökningen, skall lämnas ersättning. Vid tvist om ersättningens storlek skall denna bestämmas av domstol. Innan undersökningen påbörjas, skall sökanden hos länsstyrelsen ställa pant eller borgen för ersättningens gäldande.

I sammanhang härmed lämnar utredningen å sid. 37 i betänkandet redogörelse jämväl för vissa bestämmelser i gruvlagen om undersökningsarbete samt i lagen den 17 juni 1932 om skyldighet i vissa fall att tillhandahålla förnödenheter m. m. för ordningsmaktens behov.

Utredningen kommer härefter vid sina överväganden till det resultatet, att frågan om rätt att i fredstid mot ersättning taga egendom i anspråk för skyddsrumssändamål borde kunna lösas genom införande av bestämmelser, jämförliga med reglerna om förundersökning för expropriation. Det viktigaste syntes vara, att principen om skyldighet att tåla jämväl annat intrång än ringa sådant bleve fastslagen i lag. Den närmare reglering, som erfordrades för de sannolikt mera sällsynta fall, då fråga uppkomme om att utkräva denna skyldighet, syntes icke behöva göras vidlyftig.

Bestämmelser av angivet slag hava av utredningen föreslagits skola intagas i 10 § luftskyddslagen såsom ett nytt 3 mom. Utöver vad tidigare återgivits har utredningen härom yttrat:

Rätten att vidtaga åtgärder för inrättande av skyddsrum inom utrymmen, som tillhöra eller innehavas av annan, torde böra göras beroende därav, att åtgärderna stå i överensstämmelse med gällande plan för luftskyddet inom orten. Befogenheten att medgiva dylik rätt läser böra tillkomma länsstyrelsen. Skälig ersättning synes i princip böra lämnas för skada och intrång. Undantag härifrån påkallas emellertid av det i 2 mom. av förevarande paragraf givna stadgandet, att ägare eller innehavare av egendom, som beröres av luftskyddets planläggning, är pliktig att med avseende å egendomen utan ersättning tåla åtgärd, som av länsstyrelsen prövas erforderlig för beredande av luftskydd, såvida åtgärden för honom medför allenast ringa kostnad eller olägenhet. Utredningen vill uttala, att enligt utredningens uppfattning sistnämnda stadgande icke bör tolkas alltför restriktivt, i synnerhet icke då fråga är om inrättande av skyddsrum för invånarna i hyreshus. Det synes rimligt, att hyresgästerna i vanliga bostadshus i normala fall utan ersättning

få tåla, att till våningarna hörande källarutrymmen i deras eget intresse inredas till skyddsrum. Tvist om ersättningsbeloppet bör av praktiska skäl avgöras av rätten i den ort, där vederbörande fastighet eller byggnad är belägen. Säkerhet bör ställas för ersättningsens gäldande. Det torde böra ankomma på länsstyrelsen att avgöra, huruvida erbjuden säkerhet är av beskaffenhet att kunna godkännas.

Statsbidrag för inrättande av skyddsrum.

I samband med förevarande lagstiftningsspörsmål synes redogörelse böra lämnas för de av 1939 års luftskyddsutredning ifrågasatta grunderna beträffande statsbidrag för inrättande av skyddsrum. Till en början må erinras därom, att upplysningar om gällande bestämmelser i ämnet redan inledningsvis blivit lämnade.

Luftskyddsutredningen framhåller, att den ej funne motiverat, att rätten att erhålla statsbidrag till anordnande av skyddsrum gjordes beroende av huruvida skyddsrummet skulle förläggas i redan uppförd byggnad eller annorstädes. Däremot borde statens bidragsverksamhet på förevarande område begränsas till att avse allmänna skyddsrum. Å andra sidan syntes skäl till än snävare begränsning icke föreligga. Skyddsrum för gatutrafikanter borde följaktligen i det hänseende, varom nu vore fråga, likställas med övriga allmänna skyddsrum. Vidare syntes möjlighet böra hållas öppen att i begränsad omfattning lämna bidrag jämväl till inrättande av enskilda skyddsrum. Enligt utredningens uppfattning borde sålunda statsbidrag i enstaka undantagsfall kunna få utgå till anordnande av skyddsrum vid företag av synnerlig betydelse ur försvars- eller folkförsörjningssynpunkt. Främst borde därvid beaktas behovet av skyddsrum vid viktigare hamnar och järnvägs-knutar.

Beträffande frågan om statsbidragets storlek framhåller utredningen, att den kommit till den uppfattningen, att gällande ordning på förevarande område borde bibehållas i stort sett oförändrad. Såsom huvudregel borde sålunda gälla, att bidrag finge utgå med två tredjedelar av verkliga kostnaden, beroende av för vilket ändamål skyddsrummet vore avsett. Beträffande sådana synnerligt skattetyngda kommuner, i vilka behov av särskilt omfattande luftskyddsåtgärder föreläge, borde likväl större bidrag undantagsvis kunna komma ifråga.

Förslag till kungörelse angående bidragsverksamheten, avsedd att utfärdas av Kungl. Maj:t, har uppgjorts av utredningen (se *Bilaga 6*). Beträffande innehållet i denna kungörelse framhåller utredningen, utöver vad tidigare återgivits, följande:

Rätt att erhålla statsbidrag synes lämpligen böra medgivas endast för de fall, då inrättandet av skyddsrum framstår såsom angeläget. Vid bedömande härav bör i fråga om varje särskild ort tagas hänsyn, förutom till faran för luftanfall, jämväl till ortens storlek samt bebyggelse och beskaffenhet i övrigt. Självfallet bör rätt till statsbidrag städe föreligga, där Kungl. Maj:t meddelat åläggande för sökanden att inrätta skyddsrum.

Såsom oeftergivlig förutsättning för erhållande av statsbidrag till anordnande av skyddsrum bör vidare gälla, att skyddsrummet skall erbjuda trygg-

het åtminstone mot splitter och husras. Möjlighet bör därjämte hållas öppen att från fall till fall föreskriva strängare villkor med avseende å skyddsrummens beskaffenhet. I sådant hänseende må anmärkas, att det enligt utredningens uppfattning regelmässigt bör fordras, att skyddsrum göres gastätt. Avvikelse härifrån bör ske endast på grund av särskilda förhållanden.

I ett skyddsrum bör i allmänhet finnas bänkar eller stolar för de skydds-sökande. För ledningscentralernas del föreligger därjämte behov av viss ytterligare möblering. Emellertid synes det icke påkallat att låta statsbidrag utgå till anskaffande av dylika lösa inredningsföremål. Erforderliga möbler torde nämligen som regel kunna, sedan luftskyddstillstånd inträtt, hopsamlas från andra lokaler. Med angivna undantag bör statsbidrag få beräknas å alla slags kostnader för skyddsrummets iordningställande. Därest fråga är om byggande av en helt ny lokal, bör emellertid vid bedömande av frågan, i vilken omfattning statsbidrag må utgå, hänsyn tagas jämväl till möjligheterna att i fredstid draga nytta av skyddsrummet, exempelvis därigenom att skyddsrummet begagnas såsom lagerlokal eller garage.

Beviljandet av statsbidrag till inrättande av skyddsrum torde böra ankomma på Kungl. Maj:t. Ansökan om bidrag bör ingivas till luftskyddsinspektionen och åtföljas av, bland annat, fullständiga ritningar över skyddsrummet. Med hänsyn till vikten av att skyddsrummet blir konstruerat på ändamålsenligt sätt, bör ansökningen vara inspektionen tillhanda innan arbeten för skyddsrummets inrättande påbörjas.

Vad slutligen angår utbetalningen av beviljat statsbidrag, synes denna lämpligen kunna ombesörjas av vederbörande länsstyrelse och få ske efter hand som byggnads- eller inredningsarbetet fortskrider. Viss del av bidraget lär dock böra innehållas, till dess att skyddsrummet blivit avsynat och godkänt av luftskyddsinspektionen.

Till förekommande av att skyddsrumsutrymmen vanvårdas böra bidragsbestämmelserna kompletteras med en föreskrift därom, att bidragstagare, som ej håller skyddsrummet i ändamålsenligt skick, skall vara pliktig att, i den mån Kungl. Maj:t så påfordrar, återbära uppburet statsbidrag.

Bidragsbestämmelserna torde böra träda i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämmer. Det bör emellertid stå Kungl. Maj:t öppet att på de i bestämmelserna angivna villkoren efter ansökan bevilja statsbidrag jämväl till bestri-dande av anläggningskostnaderna för skyddsrum, som helt eller delvis färdig-ställts före nämnda tidpunkt.

Utredningen har vidare i avsikt att möjliggöra central kontroll över planläggningen av skyddsrum framlagt förslag (se *Bilaga 4*) till ändring av luftskyddskungörelsen. Därvid har framhållits, att det borde undvikas, att länsstyrelsen förordnade om planläggning av skyddsrum i andra fall än då statsbidrag kunde påräknas. Till frågan om förevarande författningsändring anhåller jag att i annat sammanhang få återkomma.

Yttranden över 1939 års luftskydds- utrednings förslag.

Föreslagna ändringar i luftskyddslagen.

Utredningens förslag till ändringar i luftskyddslagen, såvitt i förevarande sammanhang är fråga, tillstyrkes eller lämnas utan erinran i flertalet yttranden. I vissa yttranden hava emellertid även erinringar blivit framställda.

10 §.

I fråga om tillämpningsområdet för de nya bestämmelserna ifrågasätter *länsstyrelsen i Malmöhus län*, huruvida skäl finnes för att dessa skulle gälla inom andra områden än sådana, där skyldighet att inrätta enskilda skyddsrum komme att påbjudas. Det skulle visserligen tillkomma länsstyrelse att lämna medgivande till det ifrågavarande intrånget i äganderätten, men fara föreläge dock för ojämnhet i tillämpningen. Bestämmande för frågan om tillämpningsområdet skulle för övrigt i första rummet vara, huruvida luftskyddsplan, upptagande skyddsrummet, finnes upprättad. Det förhållandet att det vore vederbörande luftskyddschef, som svarade för planernas uppgörande, vore jämväl ägnat att väcka farhåga för olikformighet vid tillämpningen av det föreslagna stadgandet.

För de fall då skyddsrum inredes i annan tillhörig fastighet tarvas enligt uttalanden av *länsstyrelserna i Uppsala och Norrbottens län* samt *luftskyddscheferna i Uppsala och Boden* bestämmelser om rätt — gällande även mot ny ägare eller innehavare — för den, som anordnat skyddsrummet, att bibehålla detsamma i oförändrat skick.

Vad angår frågan om ersättning för skada och intrång anföra *länsstyrelsen i Södermanlands län* och *luftskyddschefen i Katrineholm*, att det uttryckligen borde angivas, att vid bedömande av ersättningsbeloppets storlek hänsyn skulle tagas till den nytta, som skyddsrummet medförde för den fastighet, vars ägare gjort framställning om ersättning. Föreskriften om ställandet av pant eller borgen syntes komma att vålla svårigheter. Då kommunen hade största intresset av att i luftskyddsplan upptagna enskilda skyddsrum snarast färdigställdes, borde kommunen åläggas att på något sätt ställa sig som garant för den ersättning, som kunde komma att krävas.

Sveriges fastighetsägareförbund anser, att de föreslagna ersättningsbestämmelserna komme att verka slumpartat och därför orättvist. Medan fastighetsägaren icke tillerkändes någon ersättning för inrättande av skyddsrum, skulle en hyresgäst genom uttrycklig bestämmelse berättigas till ersättning för intrång. Ersättningen till hyresgästen skulle för övrigt icke blott avse »intrånget» — vilket i praktiken betydde, att hyresgästen icke behövde betala hyra — utan den skulle även vara gottgörelse för uppkommande »skada», vilket innebure, att hyresgästen, om han t. ex. bedreve rörelse i det utrymme, varom fråga vore, och nödgades upphöra med denna, skulle ha ersättning för därigenom uppkommande förlust. — *Trollhättans fastighetsägareförening* föreslår, att ett stadgande skall införas i lagen, att fastighetsägare, som anordnar skyddsrum, icke skall vara skyldig lämna ersättning till sina hyresgäster för skada eller intrång, enär skyddsrummet tillkommit i hyresgästernas intresse.

Beträffande förfarandet vid bestämmande av ersättning föreslås ändring av *länsstyrelsen i Uppsala län*, som anser, att ett expropriationsförfarande bör användas, samt av *svenska teknologföreningen* och *luftskyddschefen i Katrineholm*, vilka hålla före, att något slags skiljedomsförfarande bör tillämpas.

I formellt hänseende göras vissa påpekanden av *länsstyrelsen i*

Stockholms län och luftskyddschefen i Katrineholm. Den sistnämnde framhåller, att de föreslagna nya bestämmelserna borde inarbetas i det nuvarande 2 mom.

11 §.

Beträffande kommuns åliggande att anordna skyddsrum anför *länsstyrelsen i Blekinge län* och *luftskyddschefen i Karlskrona*, att åläggande bör meddelas att inrätta offentliga skyddsrum icke blott åt gatutrafikanter utan även åt personer, som äro bosatta i sådana fastigheter, i vilka anordnande av skyddsrum icke låter sig göra. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller, att inrättandet av skyddsrum för personer, som omhändertagas vid allmänna hjälpplatser, i vissa fall skulle bliva en vanskelig uppgift och kunna medföra oberäknliga kostnader för kommunerna, såvitt därmed avsåges att bereda skyddsrum åt samtliga sålunda omhändertagna. Ansåges sådan skyldighet böra förefinnas, ifrågasätter *länsstyrelsen*, om ej viss möjlighet till eftergift härutinnan borde beredas. *Länsstyrelsen* ifrågasätter vidare, huruvida icke de i 11 § 1 mom. första stycket luftskyddslagen upptagna bestämmelserna borde sammanföras med de stadganden, som upptagits i utredningens förslag till lag om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål.

Länsstyrelsen i Södermanlands län och *luftskyddschefen i Katrineholm* påpeka, att uttrycket »berörande orten i dess helhet» kunde föranleda tolkningssvårigheter, varför viss ändrad formulering ifrågasattes. Förslag till formell ändring framställes även av *länsstyrelsen i Kopparbergs län*.

Statsbidrag för inrättande av skyddsrum.

Spörsmålet huruvida icke statsbidrag som regel borde utgå även för inrättande av andra skyddsrum än allmänna har behandlats i några yttranden. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* anser statsbidrag böra utgå även för skyddsrum, som kunna vara anordnade för att upptaga personer, som bo i hus, i vilka skyddsrum ej äro inrättade. *Länsstyrelsen i Uppsala län* ifrågasätter statsbidrag för enskilda skyddsrum, om de äro avsedda för ett större antal personer. *Vattenfallsstyrelsen* anser, att icke statliga kraftföretag i fråga om statsbidrag till skyddsrum borde jämföras med kommunerna.

I några yttranden framhålles, att skyddsrum överhuvud borde bekostas av det allmänna, i andra yttranden åter anses, att så borde vara fallet åtminstone beträffande allmänna skyddsrum. Företrädare för den förra meningen äro *Sveriges fastighetsägareförbund* och *hyresgästernas spar-kasse- och byggnadsföreningars riksförbund*, för den senare *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* samt *luftskyddschefen i Göteborg*. *Luftskyddschefen i Mjölby* framhåller, att i orter, som blivit luftskyddsorter endast på grund av att vissa statliga anläggningar funnes där, staten ensam borde svara för kostnaderna för inrättande av offentliga skyddsrum. *Länsstyrelsen i Blekinge län* samt *drätselkammaren och luftskyddschefen i Karlskrona* anse, att bestämmelse bör införas om obligatoriskt statsbidrag med minst två tredje-

delar av kostnaderna. *Medicinalstyrelsen* har särskilt uppehållit sig vid frågan om anordnande av skyddsrum vid beredskapssjukhus och därtutinnan framhållit, att kostnaderna såvitt anginge landsting eller kommun tillhöriga sjukhusbyggnader borde bestridas delvis av statsmedel och delvis av huvudmannen och att minst en tredjedel borde gäldas med statsmedel. Kostnaderna åter för skyddsrum inom sådana annexlokaler till beredskapssjukhus, vilka i fredstid icke hade karaktär av sjukhus, borde helt åvila statsverket. *Luftskyddschefen i Eskilstuna* anser, att statsbidrag borde utgå även för anskaffning av materiel till skyddsrum, även om dessa ej för närvarande inrättades.

Statskontoret anser det icke tillräckligt motiverat, att statsbidrag till skyddsrum för gatutrafikanter skulle utgå med $\frac{2}{3}$ av kostnaderna. Kommunernas intresse att ordna skyddsrummen så, att de i fredstid kunde utnyttjas såsom lagerlokaler och dylikt, kunde därigenom minskas. Statsbidrag borde därför beträffande sådana skyddsrum bestämmas till i allmänhet hälften av kostnaderna med rätt för Kungl. Maj:t att i undantagsfall bevilja högre bidrag, dock högst $\frac{2}{3}$.

Även beträffande grunderna för beräkningen av statsbidrag göras uttalanden i några yttranden, bland annat av *länsstyrelserna i Kronobergs samt Göteborgs och Bohus län*.

Vissa erinringar av formell natur framställas av *järnvägsstyrelsen, luftskyddscheferna i Katrineholm och Borås samt försvarsassistenten i Malmöhus län*.

Departements-
chefen.

Den senaste tidens utrikespolitiska händelser synas mig starkt motivera, att åtgärder utan dröjsmål vidtagas, varigenom garanti kan vinnas för att de skyddsrum komma till stånd, vilka kunna anses oundgängligen erforderliga för beredandet av en något så när tillfredsställande trygghet. Det förslag, som 1939 års luftskyddsutredning i sådant hänseende framlagt rörande vissa ändringar i luftskyddslagen och för vars huvuddrag redogörelse lämnats i det föregående, synes mig ändamålsenligt och jag godtäger detsamma i princip. Vad angår luftskyddsutredningens förslag till lag om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål har det, såsom förut framhållits, befunnits lämpligt att sammanföra bestämmelserna i detsamma med stadgandena i förslaget till lag om byggnadstekniskt luftskydd till en författning. Dessa lagstiftningsspörsmål anmälas av chefen för justitiedepartementet.

Jag har låtit inom socialdepartementet upprätta förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen. Vad i yttrandena anförts har icke syntts mig vara av beskaffenhet att föranleda ändringar i sak i utredningens förslag.

Vissa jämkningar av huvudsakligen formell natur hava emellertid vidtagits såväl i 10 som i 11 §. Sålunda hava, bland annat, de av utredningen föreslagna bestämmelser, som avsetts skola ingå i 10 §, upptagits såsom ett 2 mom., under det att nuvarande 2 mom. med någon omformulering fått bilda ett nytt 3 mom. — I förevarande sammanhang har ställning tagits allenast till de bestämmelser, som hava avseende å anordnandet av skyddsrum. Till de bestäm-

melser i 11 §, som hava avseende å kommunernas skyldigheter i fråga om anskaffning och förvaring av gasmasker, återkommer jag i det följande.

I samband med behandlingen av 11 § 1 mom. har utredningen anmärkt, att särskilt stadgande icke torde erfordras angående påföljderna för det fall, att åläggande, som där avsåges, åsidosattes. I sådant avseende hänvisades till innehållet i 14 §. Då det synes lämpligt, att länsstyrelsen erhåller befogenhet att förelägga vite eller att lämna erforderlig handräckning eller ombesörja föreskriven åtgärd i varje fall, då ett åsidosättande sker av bestämmelse i 10 eller 11 § eller av föreskrift eller åläggande, som där avses, har jämväl 14 § givits ändrad lydelse.

Vad angår frågan om statsbidrag för inrättande av skyddsrum vill jag i förevarande sammanhang allenast göra det principiella uttalandet, att jag för min del godtager utredningens förslag, att staten som huvudregel skall lämna bidrag till inrättande av allmänna skyddsrum samt att bidragets storlek skall bestämmas till i regel två tredjedelar av kostnaderna. Härvid bör emellertid noggrann prövning verkställas och hänsyn tagas till den värdestegring, som på grund av inrättandet av skyddsrum i vissa fall otvivelaktigt kan uppstå.

Civilbefolkningens förseende med gasskyddsutrustning.

Förhållandena i vissa främmande länder.

1939 års luftskyddsutredning har i sitt förut omnämnda betänkande den 20 december 1939 upptagit redogörelser för förhållandena i vissa främmande länder i fråga om gasskyddsutrustning. Till dessa redogörelser, vilka återfinnas å sid. 5, 9 och 10 i betänkandet, anhåller jag att få hänvisa.

Hittillsvarande förhållanden i vårt land.

Civila luftskyddsutredningen framhöll i sitt betänkande den 21 december 1936, att all den personal, som under eller efter ett flyganfall hade att utföra ordningstjänst eller eljest vore verksam till avvärjande eller mildrande av anfallets verkningar, borde såsom allmänt skedde i främmande länder utrustas med effektivt gasskydd. Beträffande befolkningens stora flertal hade däremot utredningen kommit till den uppfattningen, att det icke kunde anses erforderligt att mera allmänt förse rikets invånare med gasmask, i varje fall icke på allmän bekostnad.

Den ståndpunkt civila luftskyddsutredningen sålunda intog biträdades sedermera av statsmakterna, som intill senare delen av år 1938 icke beviljade anslag för bekostande av gasskyddsutrustning åt civilbefolkningen i allmänhet. Genom beslut den 6 oktober 1938 ställde emellertid Kungl. Maj:t av förslagsanslaget till oförutsedda utgifter medel till luftskyddsinspektionens förfogande för inköp av 100,000 gasmasker, vilka förutsattes skola läggas i förråd för den civila befolkningens behov. Vidare bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 13 april 1939 luftskyddsinspektionen att träffa avtal om leverans av ytterligare 50,000 gasmasker, som — i den mån den aktiva personalens behov bleve fyllt — skulle avses för civilbefolkningen i övrigt.

I detta sammanhang må ytterligare i fråga om själva anskaffningen av gasmasker nämnas, att Kungl. Maj:t den 8 december 1939 med riksdagens begivande uppdragit åt luftskyddsinspektionen att beställa ytterligare 500,000 gasmasker för den i luftskyddet icke aktivt deltagande civilbefolkningens behov.

Förslag rörande civilbefolkningens förseende med gasskydds- utrustning.

I de förut omnämnda motionerna I: 152 och II: 191 vid 1939 års lagtima riksdag hade hemställts, bland annat, att riksdagen måtte begära utredning, huruvida icke gasmasker lämpligen kunde av staten anskaffas och i mån av behov tillhandahållas civilbefolkningen utan kostnad för den enskilde.

Med anledning därav hade riksdagen i skrivelse den 15 april 1939, nr 5, punkten 176, anfört, att enligt riksdagens mening den i motionerna väckta frågan om civilbefolkningens förseende med gasskyddsutrustning vore värd allt beaktande. Skäl syntes riksdagen tala för att staten åtminstone i viss utsträckning bidroge till kostnaden för detta ändamål och därvid tillsäge, att gasskyddsutrustning i första hand tillhandahölles dem, som icke på egen bekostnad kunde anskaffa sådan. Riksdagen hade därför i skrivelsen anhallit, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och i vad mån civilbefolkningen borde på statens bekostnad tillhandahållas erforderlig gasskyddsutrustning.

När dåvarande chefen för socialdepartementet den 30 juni 1939 begärde Kungl. Maj:ts bemyndigande att utse sakkunniga för att verkställa utredning beträffande, bland annat, gasskyddsutrustning för den civila befolkningen anförde han, att nämnda spörsmål syntes vara av stor betydelse. Det syntes emellertid vara uteslutet, att staten i full utsträckning skulle ikläda sig ansvaret och kostnaderna för civilbefolkningens förseende med gasskyddsutrustning. I princip torde det få anses tillkomma den enskilde medborgaren att för sitt vidkommande lösa denna fråga. Därvid mötte emellertid vissa svårigheter, framkallade framför allt av nödvändigheten, att förvaring av gasmasker ordnades på ett sådant sätt, att deras användbarhet icke för snabbt minskades. Vidare tedde sig sannolikt anskaffandet av gasskyddsutrustning såsom en alltför betungande utgift för obemedlade och mindre bemedlade. Under sådana förhållanden syntes det böra övervägas, huruvida och i vilken utsträckning staten borde medverka till anskaffande, lagring och tillhandahållande av gasskyddsutrustning åt civilbefolkningen. Vid utredning härom borde även prövas, vilken gasmasktyp som kunde anses vara den för civilbefolkningen lämpligaste.

1939 års luftskyddsutredning.

Utredningen behandlar i sitt betänkande den 20 december 1939 ingående frågan om civilbefolkningens förseende med gasskyddsutrustning.

Utredningen redogör därvid i skilda kapitel för »gasfaran och möjligheterna att skydda sig däremot» (sid. 6—8), »sättet för anskaffande av folk-gasmasker» (sid. 9—11), »beräkningar rörande behovet av folk-gasmasker» (sid. 11—16) samt »valet av gasmasktyp» (sid. 16—17). Till dessa redogörelser anholder jag att få hänvisa. I förevarande sammanhang synes dock därom böra nämnas, att utredningen funnit det väl motiverat att genom statliga åtgärder underlätta civilbefolkningens förseende med gasmasker, att det syntes utredningen ofrånkomligt, att staten åtog sig ansvaret för att gasmasker för civilbefolkningen vid behov funnes tillgängliga inom landet, vilken fråga borde lösas genom statsinköp hos enskilda svenska tillverkare, att man enligt utredningens efter samråd med militär sakkunskap inom försvarsstaben vunna uppfattning tillsvidare kunde nöja sig med att anskaffa gasmasker åt befolkningen i luftskyddsorter av A- och B-klass (orter där mera omfattande planläggning av luftskyddet ansetts böra äga rum hava med hänsyn till faran för luftanfall indelats i fyra klasser — A, B, C och D — därvid de mest hotade områdena hänförts till klass A o. s. v.) samt att utredningen funnit C-gasmasken mest lämpad för civilbefolkningen i allmänhet (gasmaskerna indelas med hänsyn till effektivitet i tre typer, betecknade med A, B och C, därvid A-typen är den effektivaste men samtidigt också den dyraste).

Beträffande sättet för tillhandahållande av folk-gasmasker åt allmänheten anför utredningen bland annat:

Även om själva anskaffningen av folk-gasmasker ombesörjdes av staten, vore därmed icke givet, att kostnaden för civilbefolkningens förseende med gasmasker i dess helhet borde stanna å statsverket. Det syntes i princip rimligt, att de enskilda själva finge bekosta sin gasskyddsutrustning. Vissa svårigheter uppstode emellertid därvid. En av dessa bestode däri, att utgifterna för ändamålet skulle bliva alltför betungande såväl för de obemedlade som för ett flertal av de mindre bemedlade. Frågan i vad mån de enskilda medborgarna kunde åläggas skyldighet att betala för sina gasmasker sammanhängde med spörsmålet, huruvida gasmaskerna redan i fredstid skulle tillhandahållas allmänheten eller om de tillsvidare borde läggas i förråd och utdelas först i händelse av krig. Med hänsyn till att gasmaskerna vore relativt ömtåliga, varför man finge räkna med relativt kort hållbarhetstid, därest de utlämnades till allmänheten, förklarade utredningen, att det icke kunde anses tillrädligt med sådan utdelning under fredstid. Utredningen förklarade sig vidare icke kunna förorda, att kostnaderna för anskaffningen av folk-gasmasker skulle täckas genom försäljning av anvisningar eller eljest genom upptagande av personliga avgifter redan i fredstid. Att i händelse av krig fordra betalning av dem, till vilka gasmasker då skulle utdelas, vore icke heller tilltalande. Utredningen hade för sin del icke funnit någon utväg, varigenom önskemålet, att de enskilda medborgarna själva skulle bekosta sina gasmasker, kunde på lämpligt sätt tillgodoses. Utredningen hade emellertid i möjligaste mån velat söka förekomma, att kostnaderna för gasmaskanskaffningen drabbade andra än dem, vilkas behov av gasskydd det gällde att tillgodose. I sådant syfte föreslog utredningen, att nämnda kostnader fördelades mellan staten och de kommuner, där folk-gasmasker i händelse av krig borde utdelas. Därmed vunnes åtminstone så mycket, att invånarna i de orter, för vilka gasmaskerna vore

avsedda, i sista hand fingo bära en större andel av kostnaderna än befolkningen i övrigt.

Sättet att förverkliga vad utredningen sålunda föreslagit torde vara, att Kungl. Maj:t bemyndigades att, där Kungl. Maj:t funne nödigt, att invånarna i viss ort vid luftanfall vore försedda med gasmasker, ålägga vederbörande kommun att anskaffa folkgasmasker till det antal Kungl. Maj:t bestämde. Kommun, som ålades dylik skyldighet, borde samtidigt beredas möjlighet att tillhandla sig gasmaskerna av staten mot en ersättning, som motsvarade viss del av kostnaderna för gasmaskernas anskaffande.

Efter övervägande av olika alternativ har utredningen stannat för den uppfattningen, att ersättningen bör utgöra hälften av sammanlagda inköps- och förpackningskostnaden. Enligt vad utredningen inhämtat förefinnas utsikter för att staten skall kunna inköpa erforderligt antal lämpliga folkgasmasker för ett pris av högst 5 kronor 75 öre per styck. Kostnaderna för gasmaskernas förpackande på ett för långvarig lagring lämpat sätt beräknas uppgå till omkring 30 öre per gasmask. Utredningens förslag rörande fördelningen av kostnaderna för folkgasmaskernas anskaffande skulle sålunda innebära, att kommunerna finge vidkännas en utgift av högst 3 kronor för varje gasmask. Det må nämnas, att denna utgift, under förutsättning att den täckes genom uttaxering under ett år, vid stickprov befunnits motsvara ett skattetryck av lägst 7, högst 16 öre per inkomstskattekrona.

Föreskrift om rätt för Kungl. Maj:t i vissa fall att ålägga kommun att anskaffa gasmasker anser utredningen böra intagas i 11 § luftskyddslagen, som redan nu innehåller åtskilliga bestämmelser om kommuners och enskildas skyldighet att under fredstid tåla eller vidtaga luftskyddsåtgärder.

Vidare hava förslag till kungörelse om försäljning av folkgasmasker samt till viss med förevarande spörsmål sammanhängande ändring i luftskyddskungörelsen utarbetats av utredningen (se *Bilagorna 3 och 4*).

Beträffande innehållet i dessa författningsförslag anför utredningen:

Försäljningen synes böra ombesörjas av luftskyddsinspektionen och gasmaskerna torde böra levereras fraktfritt å de orter, för vilka de äro avsedda. Betalning synes i allmänhet böra erläggas inom ett år från det vederbörande leverans blivit fullgjord. Under vissa omständigheter bör dock anstånd med betalningen kunna medgivas ytterligare ett år. Slutligen torde det vara lämpligt att skapa garanti för att icke kommunerna bereda sig ekonomiska fördelar genom att taga betalt för gasmaskerna, för den händelse de måste utdelas. Skulle sådant förekomma, bör vederbörande kommun kunna förpliktas att till staten erlägga fullt pris för gasmaskerna.

Vad angår sättet för folkgasmaskernas tillhandahållande åt allmänheten, torde det böra ankomma på kommunerna att ombesörja gasmaskernas uppläggande i lättillgängliga förråd. Några svårigheter härvid lära ej behöva möta, ty det beräknas, att ett utrymme av omkring 4 kubikmeter skall förslå för lagring av 1,000 gasmasker. Kostnaderna för gasmaskernas förvaring synas — i likhet med vad som gäller beträffande gasskyddsutrustning för luftskyddspersonal — böra bestridas av kommunerna. Slutligen må anmärkas, att det synes böra tillkomma de lokala luftskyddsmyndigheterna att upprätta planer för utdelning av gasmaskerna. Erinran därom bör göras i 2 § luftskyddskungörelsen.

Yttranden öfver utredningens förslag.

De förslag, som utredningen framlagt beträffande frågan om anskaffning och förvaring av gasmasker, hava i flertalet yttranden tillstyrkts eller lämnats utan erinran. I några avseenden hava emellertid erinringar framställts.

I flera yttranden ifrågasättes, att gasmasker skola tillhandahållas i större utsträckning än luftskyddsutredningen ansett. Uttalanden härom hava gjorts av *länsstyrelserna i Malmöhus och Västernorrlands län, Sveriges industriförbund och försvarsassistenten i Malmöhus län.*

Länsstyrelsen i Södermanlands län ifrågasätter, huruvida icke staten i stället för kommun borde tillhandahålla gasmasker åt personer, som — utan att hänföras till aktiv luftskyddspersonal — vore anställda eller fullgjorde sin krigstjänstgöring vid industri- och andra företag för landets krigs- eller livsmedelsförsörjning och som sålunda arbetade för statens räkning. *Luftskyddschefen i Göteborg* framhåller, med instämmande av *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, att skyldigheten att anskaffa gasmasker icke borde åvila endast vissa luftskyddsarter utan innefatta områden öfverhuvud, som kunde utgöra farozoner. Vidare borde alla företag, som ålades att anordna industriluftskydd, förpliktas att anskaffa för personalens skydd erforderliga gasmasker. Liknande synpunkter anföras av *luftskyddschefen i Malmö*. En motsatt mening uttalas av *industriförbundet*, som anser, att stat och kommun, som anskaffa gasmasker till en ort, bör utlämna sådana även till personalen i där befintliga industrier, även om dessa vid uppgörande av luftskyddsplan åtagit sig att vid luftskyddstillstånd anskaffa gasmasker till personalen.

Luftskyddschefen i Boden anför, med instämmande av *länsstyrelsen i Norrbottens län*, beträffande det föreslagna sista stycket i 11 § 2 mom., att genom den ändring, som däri vidtagits, ansvaret för förvaring och vård av gasskyddsmaterielen öfverflyttats från luftskyddschefen på kommunen, vilket icke vore lyckligt.

Beträffande spörsmålet om hur kostnaderna skola fördelas hava olika meningar kommit till uttryck. *Länsstyrelserna i Blekinge, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län, medicinalstyrelsen, luftskyddscheferna i Göteborg, Trollhättan och Karlskrona, stadsfullmäktige i Kalmar samt drätselkammaren i Karlskrona* framhålla, att kostnaderna för gasmasker åt civilbefolkningen helt borde åvila statsverket, enär det här vore fråga om ett statsintresse. *Länsstyrelsen i Älvsborgs län* anför som skäl för sin åsikt härom, att hänsyn måste tagas därtill, att luftskyddsarterna under luftskyddstillstånd komme att utsättas för större påfrestningar i olika avseenden än landet i övrigt. Liknande synpunkter anföras av de nyssnämnda *myndigheterna i Blekinge*. *Länsstyrelsen i detta län* anser det icke ligga någon obillighet i att de »lugna» orterna i samma mån som de mera utsatta få deltaga i ifrågavarande kostnader. Under alla förhållanden borde föreskrift givas, att avvikelser från de vanliga bidragsreglerna skulle ske, då särskilda skäl talade därför. Sålunda borde Karlskrona stad, som vore en fästning, kunna helt befrias från att deltaga i kostnaderna för gasmaskanskaffning.

Några yttranden innehålla förslag om att staten skall bekosta gasskyddsutrustning till vissa särskilda grupper personer utöver de, som skola fullgöra luftskyddstjänst. *Överbefälhavaren* anser sålunda, att staten skall anskaffa ett förråd av gasmasker, avsedda att utdelas åt invånarna i trakter, som kunde bliva berörda av krigsoperationer eller där trupper och militära anstalter av olika slag kunde komma att förläggas.

Luftskyddschefen i Mjölby framhåller, att, då en ort blivit ur luftskyddsynpunkt betydelsefull enbart på grund därav att en statlig inrättning förlagts dit, det icke vore rättvist, om icke staten å en sådan ort svarade för de väsentliga kostnaderna för ortens luftskydd. Såsom exempel nämnes Mjölby, som torde hava klassificerats såsom B-ort allenast med hänsyn till statens järnvägars där befintliga kommunikationsanläggningar. *Vattenfallsstyrelsen* anser, att staten bör anskaffa gasskyddsmateriel åt sådan vid styrelsens verk anställd personal jämte familjemedlemmar, som icke erhålla sådan materiel på den grund, att de tillhöra den aktiva luftskyddstjänsten eller att kommunen tillhandahåller dem gasmasker.

Vissa huvudsakligen formella anmärkningar framställas av *statskontoret, länsstyrelserna i Stockholms och Norrbottens län* samt *luftskyddscheferna i Boden och Piteå*.

Departements-
chefen.

I överensstämmelse med 1939 års luftskyddsutrednings förslag har i departementsförslaget till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen i det nya 1 mom. av 11 § såsom ett andra stycke upptagits bestämmelse om skyldighet för kommun att i enlighet med av Konungen meddelade föreskrifter anskaffa och på betryggande sätt i lager förvara gasmasker för den del av befolkningen, som icke är avsedd att fullgöra luftskyddstjänst. Att märka är, att staten sörjer för att de personer, som vid krigsfall skola fullgöra luftskyddstjänst, bliva försedda med gasmasker.

Vad angår frågan om bekostandet av gasmaskutrustning vill jag i detta sammanhang inskränka mig till den deklarationen, att kostnaderna för anskaffning av gasmasker enligt min mening böra bestridas av staten. Härav följer, att det såsom bilaga 3 betecknade författningsförslaget icke synes mig kunna läggas till grund för blivande kungörelse i ämnet.

Departementschefens hemställan.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över det inom socialdepartementet upprättade förslaget till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504), av den lydelse bilaga (*Bilaga 1*)¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Sten-Eric Heinrichi.

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

1939 års luftskyddsutredning.

**Förslag till Lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen
den 11 juni 1937 (nr 504).**

Härigenom förordnas, att i 10 § luftskyddslagen den 11 juni 1937 skall upptagas ett nytt, med 3 betecknat moment av nedan angivna lydelse ävensom att 11 § samma lag skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

10 §.

3 mom. Vill någon i enlighet med gällande plan för luftskyddet inom visst luftskyddsområde anordna skyddsrum inom fastighet eller byggnad eller del av fastighet eller byggnad, som tillhör eller innehaves av annan, må länsstyrelsen på framställning föreskriva, att tillfälle skall lämnas till utförande av för ändamålet erforderligt arbete. För skada och intrång, som förorsakas av arbetet skall, där ej annat följer av bestämmelserna i nästföregående moment, lämnas skälig ersättning. Kan överenskommelse om ersättning icke träffas, må den som fordrar ersättning föra talan i saken vid rätten i den ort, där fastigheten eller byggnaden är belägen. Innan arbetet påbörjas, skall hos länsstyrelsen ställas pant eller borgen för ersättningens gäldande; dock att vad sålunda stadgats icke skall gälla kronan.

11 §.

1 mom. Finner Konungen beträffande viss ort erforderligt, att inom orten inrättas skyddsrum, i vilka vid luftanfall skydd kan beredas åt personal, som har att leda eller fullgöra luftskyddstjänst, berörande orten i dess helhet, åt personer, som omhändertagas vid allmänna hjälpplatser, eller åt vägfärande och andra, som uppehålla sig utomhus å allmänna platser, må Konungen ålägga vederbörande kommun att anordna dylika skyddsrum.

Konungen må ock, där Konungen finner nödigt, att invånarna i viss ort vid luftanfall äro försedda med gasmasker, ålägga vederbörande kommun att till skydd för den del av befolkningen, som icke är avsedd att fullgöra luftskyddstjänst, anskaffa och på betryggande sätt i lager förvara gasmasker till det antal Konungen bestämmer.

2 mom. Kan med — — — ålägga kommun:

att inom — — — luftanfall hotar;

att verkställa — — — inom kommunen;

att i — — — tekniska verk;

att vidtaga — — — nämnda verk; samt

att sörja — — — fullgöra luftskyddstjänst.

Det åligger därjämte kommun att på betryggande sätt förvara den för luftskyddstjänsten inom vederbörande luftskyddsområde avsedda gasskyddsmaterielen.

3 mom. Annan ägare — — — oskälig kostnad.

4 mom. Ägare eller — — — egendomens behov.

5 mom. Om skyldighet i vissa fall för ägare eller innehavare av anläggning, inrättning eller byggnad att anordna skyddsrum för personer, som vid luftanfall uppehålla sig inom anläggningen, inrättningen eller byggnaden, gäller vad därom särskilt stadgats.

Denna lag träder ikraft den — — —

1939 års luftskyddsutredning.

Förslag till Kungörelse om försäljning av folkgasmasker.

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna som följer:

1 §.

Har Kungl. Maj:t beträffande viss kommun meddelat sådant åläggande om anskaffande av gasmasker, som i 11 § 1 mom. luftskyddslagen avses, äger kommunen att på nedan angivna villkor hos luftskyddsinspektionen inköpa det antal gasmasker, åläggandet avser.

2 §.

Gasmaskerna skola genom luftskyddsinspektionens försorg förpackas på ett för lagring lämpat sätt samt levereras å den ort, för vilken de äro avsedda.

3 §.

Köpeskillingen bestämmes av luftskyddsinspektionen sedan gasmaskerna levererats och skall motsvara hälften av de inköps- och förpackningskostnader, inspektionen fått vidkännas med anledning av leveransen.

4 §.

Köpeskillingen skall erläggas senast ett år efter det att leveransen blivit fullgjord. Där särskilda skäl därtill äro, må luftskyddsinspektionen medgiva, att med köpeskillingens erläggande må anstå ytterligare ett år.

5 §.

Kommunen vare pliktig att, sedan luftskyddstillstånd inträtt, kostnadsfritt utdela gasmaskerna till allmänheten. Åsidosätter kommunen vad sålunda stadgats, skall det åligga kommunen att på anfordran till luftskyddsinspektionen erlægga ett belopp, motsvarande köpeskillingens storlek.

6 §.

Varder betalningsskyldighet, som enligt denna kungörelse åvilar kommun, icke i rätt tid fullgjord, skall å oguldet belopp gäldas dröjsmålsränta efter fem procent om året eller den högre räntefot, som Kungl. Maj:t framdeles kan finna gott bestämma.

7 §.

Belopp, som från kommun inflyter till luftskyddsinspektionen, skall av inspektionen omedelbart inlevereras till statskontoret.

8 §.

Klagan över beslut, som enligt denna kungörelse meddelas av luftskyddsinspektionen, må föras hos Kungl. Maj:t i vederbörande statsdepartemet i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

1939 års luftskyddsutredning.

Förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av luftskyddskungörelsen den 10 juni 1938 (nr 307).

Kungl. Maj:t har funnit gott förordna, att 2 och 7 §§ luftskyddskungörelsen den 10 juni 1938 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

2 §.

Vid luftskyddets — — — och stridsgaser,

5) anordnande av hjälpplatser och beredande av sjukhusutrymme för vård av skadade,

6) befolkningens förseende med gasmasker, samt

7) organiserande av luftskyddstjänst, omfattande luftskyddets ledning, ordningstjänst, brandtjänst, reparationstjänst, röjningstjänst samt gasskydds- och sjukvårdstjänst.

Vidare bör — — — (*enskilt luftskydd*).

7 §.

Då planer — — — de färdigställas.

Från granskning — — — luftskyddets behov.

Vid granskning av planer för anordnande av skyddsrum, i vilka vid luftanfall skydd skall beredas åt personal, som har att leda eller fullgöra allmän luftskyddstjänst, åt personer, som omhändertagas vid allmänna hjälpplatser, eller åt vägförande och andra, som uppehålla sig utomhus å allmänna platser, skall länsstyrelsen samråda med luftskyddsinspektionen.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —. Sådana i 7 § tredje stycket omförmälda planer, som av länsstyrelse slutgranskats före kungörelsens ikraftträdande, skola, där luftskyddsinspektionen det påfordrar, av länsstyrelsen överlämnas till inspektionen för granskning.

1939 års luftskyddsutredning.

Förslag till Lag om skyldighet i vissa fall att inrätta skyddsrum för luftskyddsändamål.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Inom område, där enligt Konungens bestämmande denna lag äger tillämpning, skola, ändock att luftskyddstillstånd icke blivit anbefallt, till beredande av skydd mot skador i följd av luftanfall inrättas skyddsrum i enlighet med vad därom nedan stadgas.

2 §.

Ägare av industri- eller affärsanläggning, vid vilken i regel sysselsätts minst femtio personer, ävensom ägare av hamn-, järnvägs- eller annan trafikanläggning av motsvarande storlek vare pliktig att anordna skyddsrum för personal, som är sysselsatt vid anläggningen, samt i förekommande fall för trafikanter och andra, som begagna sig av anläggningen.

Vad sålunda stadgats skall äga motsvarande tillämpning beträffande ägare av sådan hotell-, pensionat- eller restaurantanläggning, teater- eller biografbyggnad, undervisnings- eller vårdanstalt eller därmed jämförlig inrättning, som är avsedd att kunna hysa mer än etthundra personer.

I övrigt vare ägare av byggnad, där antalet våningar överstiger två och där människor bo eller vanligt är att de eljest vistas, pliktig att anordna skyddsrum för de personer, som bo eller uppehålla sig i byggnaden.

3 §.

Då särskilda skäl därtill äro, må länsstyrelsen föreskriva, att vad i 2 § stadgats skall i tillämpliga delar gälla jämväl i fråga om annan anläggning, inrättning eller byggnad än där omförmåles.

4 §.

Vid bedömande av frågan, för vilket antal personer skyddsrum skall inrättas, bör hänsyn tagas till de förhållanden, som kunna antagas bliva rådande under krig.

5 §.

Skyddsrum skall givas sådan belägenhet, att det utan tidsutdräkt kan uppsökas av dem, för vilka det är avsett.

6 §.

Skyddsrum skall vara så beskaffat, att det erbjuder skydd åtminstone mot splitter från bomber och andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot stridsgaser. Är skyddsrum förlagt inom eller i omedelbar närhet av byggnad, skall skyddsrummet hava sådan hållfasthet, att det kan beräknas motstå de belastningar, som kunna uppkomma i följd av byggnadens instörtande.

7 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas under länsstyrelsens överinseende av luftskyddschefen.

8 §.

Den som åsidosätter bestämmelse i denna lag eller föreskrift, som meddelats enligt 3 §, må av länsstyrelsen föreläggas lämpligt vite. Utdömt vite tillfaller kronan.

9 §.

Kan i följd av byggnads ändamål eller konstruktion bestämmelse i denna lag icke utan oskäligen kostnad iakttagas, äger länsstyrelsen medgiva undantag från fullgörandet av bestämmelsen.

Då sådant prövas kunna ske utan eftergivande av skäligen anspråk på säkerhet, äger länsstyrelsen även eljest medgiva avvikelser från de i lagen meddelade bestämmelserna.

10 §.

Klagan över beslut, som enligt denna lag meddelas av länsstyrelse, må föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement i den ordning, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd.

11 §.

Vad i denna lag är stadgat om länsstyrelse eller luftskyddschef skall i fråga om anläggning, inrättning eller byggnad, som med avseende å luftskyddet lyder under annan myndighet, gälla sistnämnda myndighet.

12 §.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser med avseende å tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den — — —

1939 års luftskyddsutredning.

Förslag till Kungörelse om statsbidrag till inrättande av skyddsrum för luftskyddsändamål.

Kungl. Maj:t har funnit gott förorda som följer.

1 §.

Har Kungl. Maj:t med stöd av 11 § 1 mom. luftskyddslagen meddelat åläggande för kommun att inrätta skyddsrum eller är det eljest beträffande viss ort med hänsyn till faran för anfall från luften, ortens storlek och förhållandena i övrigt att anse såsom angeläget, att inom orten inrättas skyddsrum, i vilka vid luftanfall skydd kan beredas åt personal, som har att leda eller fullgöra luftskyddstjänst, berörande orten i dess helhet, åt personer, som omhändertagas vid allmänna hjälpplatser, eller åt vägfarande och andra, som uppehållas sig utomhus å allmänna platser, må under de villkor, som nedan stadgas, till vederbörande kommun utgå bidrag av statsmedel till anordnande av skyddsrum för dylikt ändamål.

Under enahanda villkor må, där särskilda skäl därtill äro, till ägare av anläggning eller inrättning, som är av synnerlig betydelse ur försvars- eller folkförsörjningssynpunkt, utgå bidrag av statsmedel till anordnande av skyddsrum för personer, vilka begagna sig av anläggningen eller inrättningen, jämte sådan därstädes sysselsatt personal som är erforderlig för uppehållande av driften.

2 §.

Skyddsrum skall vara så beskaffat, att det erbjuder skydd åtminstone mot splitter från bomber och andra vid explosion kringkastade föremål ävensom mot stridsgaser. Är skyddsrum beläget inom eller i omedelbar närhet av byggnad, skall skyddsrummet hava sådan hållfasthet, att det kan beräknas motstå de belastningar, som kunna uppkomma i följd av byggnadens instörtande. Där särskilda omständigheter därtill föranleda, må statsbidrag utgå jämväl till anordnande av skyddsrum, som icke är gastätt.

3 §.

Statsbidrag till anordnande av skyddsrum må utgå med två tredjedelar av verkliga kostnaden; dock högst med två tredjedelar av det belopp, vartill vid den tidpunkt då bidrag beviljas, samma kostnad skäligen kan skattas.

Där särskilda omständigheter därtill föranleda, må statsbidragets storlek bestämmas enligt andra grunder än ovan sagts.

4 §.

Statsbidrag må icke beräknas å kostnader för anskaffande av lösa inredningsföremål för de skyddssökandes bekvämlighet.

För det fall att skyddsrum inrättas annorledes än genom ändring av befintlig lokal, må statsbidrag ej heller beräknas å sådana kostnader som kunna förväntas bliva täckta genom inkomst av skyddsrummets utnyttjande för fredliga ändamål.

5 §.

Beviljandet av statsbidrag till inrättande av skyddsrum ankommer på Kungl. Maj:t.

Ansökans om bidrag skall ställas till Kungl. Maj:t och ingivas till luftskyddsinspektionen innan arbeten för skyddsrummets inrättande påbörjas.

6 §.

Vid ansökan om statsbidrag till anordnande av skyddsrum skola fogas:

- a) noggranna upplysningar för vad ändamål skyddsrummet är avsett;
- b) karta eller kartskiss, utvisande skyddsrummets belägenhet;
- c) fullständiga ritningar över skyddsrummet jämte beskrivning till desamma;
- d) kostnadsberäkning;
- e) finansieringsplan; samt
- f) förbindelse av sökanden att med avseende å anläggandet av skyddsrummet underkasta sig bestämmelserna i denna kungörelse ävensom de föreskrifter i övrigt, som må varda meddelade av Kungl. Maj:t, att hålla skyddsrummet i sådant skick, att dess användande för sitt ändamål icke äventyras, samt att därest något av nu nämnda åtaganden icke fullgöres, i den mån Kungl. Maj:t så påfordrar, återbära uppbygget statsbidrag.

7 §.

Sedan ansökan om statsbidrag inkommit till luftskyddsinspektionen, har inspektionen att efter inhämtande av de ytterligare upplysningar, som kunna vara erforderliga, med eget yttrande överlämna ansökan jämte därtill hörande handlingar till Kungl. Maj:t.

8 §.

Statsbidrag till anordnande av skyddsrum utbetalas av länsstyrelsen efter hand som byggnads- eller inredningsarbetet fortskrider; dock att en fjärdedel av det belopp, varmed bidraget högst må utgå, skall innehållas till dess Kungl. Maj:t meddelat beslut, varom i 9 § förmäles.

9 §.

Den som erhållit statsbidrag till anordnande av skyddsrum, har att, sedan skyddsrummet blivit färdigställt, till luftskyddsinspektionen insända till riktigheten styrkt räkenskapssammandrag rörande anläggningskostnaderna. Inspektionen skall granska räkenskapssammandraget och låta besiktiga skyddsrummet. Föreligger ej anledning till anmärkning mot det sätt, på vilket skyddsrummet anordnats, har inspektionen att anmäla detta till Kungl. Maj:t, som därefter fastställer, med vilket belopp statsbidrag slutligen skall utgå.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

Kungl. Maj:t må dock i enlighet med de i kungörelsen meddelade bestämmelserna efter ansökan bevilja statsbidrag jämväl till bestridande av anläggningskostnaderna för skyddsrum, vars anordnande ägt rum eller påbörjats före kungörelsens ikraftträdande.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den
19 januari 1940.*

Närvarande:

justitieråden EKLUND,
LAWSKI,
VON STEYERN,
regeringsrådet HJÄRNE.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet denna dag, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omnämnda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504).

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av chefen för rättsavdelningen i socialdepartementet hovrättsrådet Sven Björkholm.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 19 januari 1940.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, försvars- och finansdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, lagrådets utlåtande över det förut denna dag till lagrådet remitterade förslaget till *lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504)* samt hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sten-Eric Heinrich.
